

JUHA RAIPOLA

Satiirin ja melankolian kuvat

Pirjo Lyytikäinen, *Pilviä maailmanlopun taivaalla*. Leena Krohnia lukiessa. Teos, Helsinki 2018. 224 s.

”Ensin inventoidaan pilvet”. Pirjo Lyytikäisen esseekirja Leena Krohnin tuotannosta alkaa kuvauksella teosten moniaalle haarovista merkityksistä. Esimerkkinä on vuonna 2013 julkaistun *Hotel Sapiensin* kuvaus pilvistä, joista paljastuu ”kaikkea mahdollista” (11). Lyytikäinen punoo taitavasti näkyviin Krohnin kielen kerrostuneisuuden. Pilvimaiseman realistinen kuvaus saa kielikuvien ja kulttuurisen muistin ansiosta rinnalleen muun muassa romanttisen kaipuun sävyjä, tieteellisen kielen kautta paljastuvia näkymättömiä ilmiöitä ja lopun ajan apokalyptisia kauhukuvia. Yksittäiset sanat ja ilmaukset kiinnittyvät jatkuvasti sekä konkreettisiin että symbolisiin merkitysverkostoihin ja luovat omalaatuisen synteetin kuvattavasta ilmiöstä, jonka piirteet näyttävät vaihtuvan jatkuvasti.

Vaihtuva todellisuus ja toisen näkeminen ovat Krohnin tuotannon tärkeimmät ytimet, joiden varaan Lyytikäinen perustaa käsityksensä teosten kirjallisista merkityksistä ja niiden rakentumisesta. Teosten perusyksikköinä toimivat sanoilla luodut kuvat, jotka häilyvät realistisen todellisuuden kuvauksen ja kielikuvien kautta kehittyvien merkityskerrosten välissä. Taustatekstien ja symbolimerkitysten ylimäärä johdattaa lukijan lopulta kohti ylevää – tunnetilaa, ”joka valtaa ihmisen käsittämättömän edessä” (38).

Vaikka analyysin kohteena on periaatteessa koko Krohnin tuotanto, Lyytikäisen mielenkiinto kohdistuu tällä kertaa erityisesti 2000-luvun taitteesta alkaen julkais-

tuihin Krohnin satiiriin teoksiin. Verrattuna Lyytikäisen aiempaan Krohn-tutkimukseen *Leena Krohn ja allegorian kaupungit* (2013) huomio on nyt selkeästi enemmän nykypäivässä ja tulevaisuudessa. Krohnin tuotanto on siirtynyt astetta synkempään ja melankolisempaan suuntaan. Universaalien eksistentiaalisten kysymysten rinnalle ovat astuneet satiirikon kolkon naurun sävyttämät dystooppiset tulevaisuudenkuvat, jotka näyttävät ihmistointa kaikessa järjettömydessään. Krohnin satiirinen näkökulma perustuu oman nykytodellisuutemme ja tulevaisuudenvisioidemme kriittiseen analyysiin. Satiirisen naurun lähteenä ovat esimerkiksi erilaiset esineiden ja ilmiöiden listat. Asioita ja esineitä yhdistämällä visualisoidaan

”nykyaikaisen todellisuuden paradoksaalinen moninaisuus, hysteerinen kuluttaminen ja ylenpalttinen elämöshakuisuus” (16). Hullunkuriset borgesilaiset luettelot listaavat ikään kuin kylmän asiallisesti kulutusyhteiskunnan tavaroiden ja ilmiöiden kaoottista kokonaisuutta ja kuvaavat todellisuutta, jossa ”kulutustavaroiden tarkoitus on luoda tarpeita eikä tyydyttää niitä” (18). Groteskia kohti liukuvat luettelot pyrkivät herättämään lukijassaan naurun lisäksi inhon ja järkytyksen tunteita, joilla arvotetaan romaanin maailman sekä nykytodellisuuden ilmiöitä ja ihmisiä. Niiden rinnalla kulkevat kuitenkin jatkuvasti myös myötätuntoisemmat ja vakavammat kuvat ihmisistä nykytodellisuuden armoilla.

Lyytikäinen esittää Krohnin kokonaistuotannon yhtenä jatkuvana tutkielmana ihmisyydestä. Etenkin 2000-luvulla näkökulma on pääosiltaan pessimistinen ja ironinen: teokset sijoittuvat epämääräiseen tulevaisuuteen, jonka vinksahaneet ilmiöt paljastavat ihmisten vikoja ja yhteiskunnan epäkohtia. Satiirin pääkohteet vaihtelevat teoksesta toiseen, mutta yleinen kriittinen eetos säilyy. Teokset kärjistyvät ja liioittelevat arkielämän ilmiöitä ja paljastavat näin eettisen tyhjön, joka sävyttää nautintoihin ja kulutukseen nojaavaa yhteiskuntaa.

Satiirin ohella keskeiseksi affektiiviseksi elementiksi Krohnin teoksissa nousee melankolia. Teosten henkilöahmoja yhdistävät massenuksen, merkityksettömyyden ja turhuuden tunteet, jotka Lyyti-

**”Tunnevaikutelma koostuu
pettymyksestä ja voimattomasta
vihasta, jotka seuraavat
modernin yhteiskunnan
petetyistä lupauksista, ihmislajin
alennustilasta ja ihmiskuntaa
kohtaavista katastrofeista.”**

käinen kytkee modernistisen kirjallisuuden kenttään. Lyytikäinen hakee satiirin ja melankolian vuoropuhelulle teoreettista taustaa Friedrich Schilleriltä, jonka mukaan moderni, nostalginen ihminen voi joko vaipua parantumattomaan melankoliseen suruun tai suhtautua maailmaan kriittisellä, satiirisella vihamielisyydellä. Satiirikko tarkastelee nykyisyyttä ihannekuvaa vasten ja näkee siinä vain aution maan ja groteskeja vääristymiä. Melankolikko viipyilee sen sijaan ihanteen tai menneen idyllin kaijuissaan ja katsoo todellisuutta suruharson lävitse. Lyytikäinen katsoo näiden kahden näkökulman yhdistyvän Krohnin tuotannossa, joskin moderneina muunnoksina: ihanteet pysyvät nykytodellisuudessa piilossa, ja myös satiiri itsessään voi olla melankolista. Krohnin tuotantoon kuuluvatkin jatkuvat asennonvaihdokset, jotka muuttavat kerronnan ja siitä tehtävien tulkintojen sävyä.

Moderniin melankoliaan yhdistyy Krohnilla myös katastrofin kuvia, jotka synkentävät entisestään teosten tunnelmaa. Lyytikäinen katsoo tuotannon edenneen jo paljolti epätoivon kirjoitukseksi. Esimerkiksi *Hotel Sapiens* kuvaa hänen

mukaansa elämää yhä lisääntyvässä epätietoisuudessa samaan aikaan kun ”luonnontieteellinen tieto on purkanut kaikki ne illuusiot, joiden varaan humanistinen ajattelu on perinteisesti rakentunut” (162). Teoksen johtomotiivi on harhan paljastuminen kaikissa muodoissaan – sen pääasiallinen tunnevaikutelma koostuu pettymyksestä ja voimattomasta vihasta, jotka seuraavat modernin yhteiskunnan petetyistä lupauksista, ihmislajin alennustilasta ja ihmiskuntaa kohtaavista katastrofeista.

Pohdittavana Lyytikäisen Krohn-tutkielmassa jää teoksen laji. Esipuheen perusteella *Pilviä maailmanlopun taivaalla* koostuu ”kirjallisuusseistä”, joiden tavoitteena on ”ymmärtää ja avata tekstiä asettumalla tekijän yleisöksi” (8). Lähtökohta vapauttaa kirjoittajan tutkimustekstilä vaadittavasta metodisesta tarkkuudesta ja tarjoaa mahdollisuuden astetta vapaampaan reflektointiin teosten teemoista ja tekniikoista. Valinta näyttäytyy jossain määrin ongelmallisena kahdesta eri syystä. Yhtäältä esseistiikan mahdollisuudet ovat käytössä vain rajallisesti: teos on selkeästi pitkän linjan kirjallisuudentutkijan tekstiä, joka pyrkii pitämään tulkitsijan per-

soonan taka-alalla. Toisaalta vapaa liikkuminen eri teosten, teoreettisen assosioinnin sekä lukuisten eri teemaattisten kysymysten välillä uhkaa kallistaa teoksen kohti tutkimuskohteensa edustamaa moninäkökulmaisuuutta ja luettelointia. Esseet liukuvat välillä ilmiöstä toiseen lähes yhtä sujuvasti kuin Krohnin teokset, mikä aiheuttaa lukijalle paikoitaisia vaikeuksia tekstiin orientoitumisessa. Lajivalinta tuntuukin hankalalta sekamuodolta, joka kadottaa tutkimustekstin jäsenyisyyden mutta ei myöskään hyödynnä täysin essee-tekstien näkemyksellisyyden perustuvaa keinovalikoimaa.

Krohnin tavoin Lyytikäinen siirtyy teoksensa lopussa melankolian ja maailmanlopun kuvista kauneuden ja toivon kuvaukseen. Synkimpiinkin Krohnin teoksiin kuuluu vähintään häivähdykselliseksi kuvatuista ilon hetkistä, jotka usein syntyvät oikullisesti ja mitättömistä aiheista. Kauhujen takaa paljastuu kauneuden, pyhyyden ja luonnon arvon kokemuksista kumpuava olennaisempi ulottuvuus. Lyytikäisen tarkkalukuiset esseet osoittavat, kuinka hienovaraisilla keinoilla Krohn saa todellisuuden muuttamaan toiseksi – kauhusta kauneudeksi ja takaisin.